

ШЕВЧЕНКО – КЛАСИК

Класичні елементи у творенні українського світогляду відіграли дуже помітну роль. Вистане згадати вплив Візантії на давню українську культуру, грецькі студії в Острозі і Львівській братській школі, латинський характер Київської академії, класичні замилювання Котляревського і його сучасників. Давня Україна була така пересичена класичними традиціями, що Гердер у своїй мистецькій інтуїції міг назвати її другою Грецією.

Класична спадщина полонила також найбільшого українського поета – Шевченка. Цю сторону Шевченкової творчості аналізує д-р Є. Ю. Пеленський у новій своїй студії “Шевченко – класик. 1855–1861” (Українська Книга IV, Краків 1942, Українське Видавництво).

Шевченко від ранньої молодості зростав у світі класичних традицій. Мистецтво в Україні у перших десятиліттях XIX ст. стояло під впливом класики і молодий, чутливий юнак своїм мистецьким інстинктом втягав у себе вічно живі елементи класичної культури. Перші майстри, з якими зустрівся молодий маляр, як Лямпі і Рустем і навіть півремесник Ширяєв, були гарячими прихильниками класицизму. У Петербурзі в Літньому саді Шевченко на кожному кроці зустрічав статуї і горорізби на класичні теми і на них учився рисувати.

Петербурзька Академія мистецтв у своїх працях спиралася на класичних зразках, давала молодим адептам знання класичного мистецтва і мітології. Сам Карло Брюллов був таким ентузіастом старовини, що своєму учневі заборонив суворо брати теми з чого іншого, як з історії греків і римлян. “Там, – говорив він, – сама простота і краса, а в середньовічній історії неморальність і біда”.

Але Шевченко-поет у ранній добі своєї творчості пішов не за старим класицизмом, а всеціло пірнув у нову, живу течію романтизму. І зв’язки з народною поезією, і знайомства з романтиками, і, передусім, гаряча вдача робили його поетом-романтиком. Та все-таки Шевченко знайомився пильно з класичним світом, читав такі твори, як Дж. Джілесі “Історію старовинної Греції”, Е. Гіббона “Історію занепаду Римської імперії”, повість Ж. Ж. Бартелями “Подорож молодого Анахарзіса по Греції”, подорожні записки Герсеванова і Бода та ін. Одночасно вчитувався у класичних письменників. З найбільшим захопленням прочитав Гомера “Іліаду” й “Одіссею” – вони залишилися його улюбленими творами, з латинських поетів найкраще пізнав Овідія “Метаморфози”. Познайомився також з “Антигоною” Софокла, з Плутархом, Геродотом, Вергілієм, Горацієм, Лівієм, Тацитом.

Все те дало Шевченкові доволі широку класичну освіту, що залишилася не без впливу на його поетичну творчість. Навіть у перших поемах, писаних під впливом романтизму, пробиваються деякі класичні позички. В “Тополі” й інших баладах відчувається дещо із “Метаморфоз”; “До Основ’яненка” нагадує Горацієву оду до Агрипи; постать Перебенді, може, навіяна поемами Горація, “Кавказ” дає могутній

образ Прометея; в “Посланні” згадуються Брути і Коклеси, в “[Холодному] Ярі” – лютий Перон. Але увесь цей класичний матеріал у творчості молодого Шевченка все-таки був випадковий і суттєвого значення не мав.

Перелім у Шевченковім відношенні до класичного світу настав пізніше, на засланні, коли поет, зламаний важкими переживаннями, почав глибше вдумуватися у свої мистецькі і життєві завдання. Сам Шевченко приписував цю переміну старшому вікові, “летючому Сатурнові”. Після життєвських бур поет почав остигати, забажав спокою, затишного кутка, прихильного оточення добрих людей. Молодечі бурхливі почування уступили місця статочній рівновазі. Тоді Шевченко знайшов новий смак у класичній літературі, почав її наново студіювати і його мистецька творчість прибирає новий характер.

Зміну поглядів поета можна зауважити у його листуванні, у формулах, яких він уживає, звертаючися до своїх знайомих: “Ради Аполлона Бельведерського і Венери Мілоської напишіть мені”; “Ради самого Аполлона і його прекрасних безсмертних сестер пришліть мені примірник”, “Ради самого Ескулапа пришліть мені рецепт” і т.д. Шевченкові листи цієї епохи складані епічним стилем, урочистою, деколи архаїзованою мовою, повні порівнянь і метафор, персоніфікацій, епітетів. Видно в них відгуки класичного світу. І в листуванні і в мистецьких творах все частіше з’являються класичні ремінісценції: променистий Феб, похмурий Арес, сліпа Фортуна, суворі сини Беллони, громогласний Кронід, Батоська богиня, Киприда та ін.

Зміняється також тематика творів. Особливо замітні тут Шевченкові повісті. Пробивається в них на перше місце один літературний жанр – ідилія. У “Капітанші” виступає ідилічне життя молодой і молодого та їх одруження, в “Близнятах” – ідилічний побут на хуторі, у “Мистці” – ідеальна класична атмосфера, у “Прогульці” – ідилічне подружжя старих Прехтелів – Филемон і Бавкида. Поет уявляв собі цю ідилію все однаково: спокійне життя на хуторі, серед гарної природи, в достатку і вигоді, в культурній обстанові, серед людей, що любуються у письменстві і мистецтві. Найбільш пластично виступають ці риси в постаті сотника Сокири у “Близнятах”. Він роботящий, господарний, любить своє господарство, господарює на новий лад, але зберігає старовинні обичаї, любить народні ноші і народних піснях, має велику бібліотеку, сам багато читає і дає освіту своїм синам. В хуторі Сокири органічно єднається старовинна українська культура з класичною. Старий сотник з такою самою насолодою прочитує “Історію Русів” та “Енеїду” Котляревського, як Лівія, Вергілія і Гомера; читає не тільки для себе, але вечорами вся родина збирається на ганку і син уголос прочитує “Енеїду” Котляревського чи Вергілія. Така була класична культура України і такою бажав її бачити Шевченко.

Характеристичні зміни появляються і в Шевченковій поезії. Після довгої, семирічної, перерви в 1857 р. він почав наново віршувати. На порозі нової доби поетичної творчості він шукав для своєї поезії нового вияву і почав пильніше досліджувати класичні форми. З новим зацікавленням взявся студіювати Гомера – думав про епопею. Найвизначніший твір того часу – “Неофіти” – опертий на класичній тематиці. Деякі свої давні вірші поет переробляє – надає їм більш правильну форму, народну ритміку намагається змінити на класичну, з чистими ямбами. Мову залюбки архаїзує, вводить “високий” стиль. Взагалі Шевченко стає рішучим класиком.

Ці переміни разом визначають новий світогляд Шевченка. Духова рівновага, філософічний спокій, оптимістичне наставлення до життя, замилювання до спокою і самоти, ідеалізування хуторянського життя – це характеристичні риси Шевченка в останніх роках його життя. Ідеї любови, всепрощення, життєвої гармонії виступають на перше місце у поглядах поета. Від бурхливого романтизму поет перейшов до класицизму, не тільки у поетичних формах, але й у життєвій філософії.

В останньому поетичному слові “Чи не покинуть нам, небого” Шевченко зі спокійною усмішкою античної людини лаштується “в далеку дорогу” – назустріч смерті...

Такий зміст праці д-ра Є. Ю. Пеленського. Треба бути вдячним авторові, що з великою ерудицією бібліографа і чуттям літературознавця переаналізував шлях Шевченкової творчости і дав цікаву картину духових переживань поета. Ці літературно-життєві пошукування Шевченка кидають яскраве світло на духові змагання української еліти середини ХІХ ст., яка, виходячи з доби буйного романтизму, з його розсіяністю і хаосом, прямувала до нових, більш гармонійних форм життя і на своїм шляху спинилася коло джерел античного світу, шукаючи собі тут вічних цінностей. Шевченко, що був найвизначнішим представником того покоління, ішов у першому ряді пошукувачів нового світогляду.

Краківські вісті. – 1942. – 25 жовтня. – № 238. – С. 3–4.